

Joan A. Argenter

President de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans

L'objectiu d'aquesta exposició és de donar a conèixer algunes de les activitats i els projectes més rellevants que actualment ocupen la Secció Filològica, i també els objectius que es proposa en dur-los a cap. Sé que em sabreu perdonar si algunes d'aquestes informacions ja us són conegudes a bastament.

Un dels objectius prioritaris de l'Institut d'Estudis Catalans és, d'acord amb els seus estatuts, «tenir cura de l'estudi de la llengua, fixar-ne la normativa i vetllar perquè el seu procés de normalització sigui coherent arreu del seu àmbit lingüístic». La Secció Filològica a compleix un rol directiu en la funció d'acadèmia de la llengua catalana que l'IEC té encomanada, amb la col·laboració de totes les altres seccions. Aquesta funció, però, no s'exhaureix ni comença amb la fixació de la normativa lingüística, sinó que en pressuposa l'estudi científic i el seguiment de l'aplicació de la normativa en l'àmbit d'actuació que li és propi, això és, el «de les terres de llengua i cultura catalanes», segons que estipula el Reial decret 3118/1976, del 26 de novembre, pel qual s'atorga reconeixement oficial a l'IEC. La Secció Filològica de l'IEC entén que, fins ara, no s'ha produït cap fet intern ni extern que n'hagi modificat les atribucions que li són reconegudes estatutàriament.

La Secció Filològica es reuneix en plens mensuals, però els membres s'integren en comissions permanents de treball que es reuneixen entre els plens per a l'elaboració de les propostes, documents, informes i dictàmens que han d'ésser elevats al ple de la Secció. Aquestes comissions, formades sempre per membres, són les següents: la Comissió de Lexicografia, la Comissió de Gramàtica, la Comissió d'Onomàstica, la Comissió de l'Estàndard Oral —actualment subdividida en dues subcomissions: la que s'ocupa del lèxic i la que ho fa de la sintaxi—, la Comissió de Transliteració i Transcripció de Llengües Estrangeres i la Comissió de Publicacions. A algunes d'aquestes comissions s'associen les oficines corresponents de la Secció Filològica, que cal entendre com a unitats de treball permanents de la Secció, amb una determinada dotació de personal i que són: les Oficines Lexicogràfiques, dirigides pel senyor Joaquim Rafel; l'Oficina d'Onomàstica, dirigida pel senyor Josep Moran, i l'embrionària Oficina de Gramàtica, dirigida

pel qui us parla; existeix, d'altra banda, l'Oficina de Consultes, dirigida pel senyor Joan Veny. Aquestes oficines, constituïdes per personal de plantilla de l'IEC i eventualment per personal contractat o becari d'un determinat projecte, tenen com a objectiu l'elaboració de materials per a les comissions respectives i el treball quotidià per a la preparació dels projectes normatius de l'IEC i l'acompliment dels serveis que aquest presta a altres institucions o organismes i al públic en general, mitjançant l'elaboració de dictàmens o l'atenció de consultes diverses, i també l'execució de projectes específics.

Els projectes principals en què aquestes oficines treballen són el seguiment del DIEC i la preparació de la seva segona edició, l'elaboració d'un diccionari manual, el manteniment d'una base de dades lexicogràfica (BDOL), els treballs de participació en el CREL o Centre de Referència en Enginyeria Lingüística de la Generalitat de Catalunya —centre virtual que aplega diversos grups de recerca de les universitats catalanes i dos grups de l'IEC (el del DCC i el de les OL), i del qual centre l'IEC és, a més, l'entitat gestora—, la nova gramàtica de l'IEC i el *Nomenclàtor oficial de la toponímia major de Catalunya* —que l'IEC elabora juntament amb altres institucions per encàrrec del Parlament de Catalunya. Ultra aquests treballs, en general de caràcter normatiu, la Secció Filològica treballa en la compleció de la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana*.

D'altra banda, la Secció Filològica participa en els treballs d'elaboració i normalització de terminologia del TERMCAT, que actualment és un consorci entre la Generalitat de Catalunya i l'IEC, en el Consell de Direcció del qual participen representants de diversos departaments i organismes de l'Administració autonòmica i de l'IEC, sota la presidència del director general de Política Lingüística. Ultra aquests aspectes administratius, pertoca estatutàriament a la Secció Filològica la presidència del Consell Supervisor del TERMCAT i la participació en els seus treballs amb la presència d'altres representants institucionals i l'aportació personal d'especialistes de la casa. Aquest Consell vetlla per la bona marxa dels treballs de normalització terminològica mitjançant l'establiment dels criteris lingüístics d'aplicació general i l'examen d'aquells casos concrets que són avaluats com a més problemàtics per la direcció del centre i pels terminòlegs que hi treballen. Atesa la importància creixent que ha adquirit la terminologia en el cabal lèxic comú de les societats complexes com la nostra i les necessitats objectives que genera en els àmbits científics i professionals més diversos, no cal encarrir la importància d'aquesta comesa.

Una cosa semblant pot afirmar-se pel que fa al desenvolupament del llenguatge administratiu. En aquest àmbit, la Secció Filològica participa també en la CALA o Comissió Assessora de Llenguatge Administratiu, organisme assessor de la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya, i n'ocupa la vicepresidència primera.

Com ja he dit, la Secció Filològica no solament té encomanada la fixació de la normativa, sinó també l'estudi científic de la llengua. En aquest àmbit cal inserir els projectes següents, alguns de gran abast:

a) El Diccionari del Català Contemporani o DCC, dirigit pel senyor Joaquim Rafel. Es tracta d'un projecte dividit en dues fases. La primera ha estat la fase prelexicogràfica, que bàsicament ha consistit en l'elaboració del Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana (CTILC), el qual, iniciat a mitjan dècada dels vuitanta, va completar-se el 1997, i consisteix en un corpus digitalitzat, lematitzat i marcat categorialment de formes lèxiques extretes d'una mostra representativa del català escrit —llengua literària i no literària— entre 1832 i 1988. Aquestes formes són recuperables d'acord amb llur grafia original, tant si és normativa com si no ho és, i amb llurs contextos d'ocurrència. Aquest corpus constitueix, doncs, una infraestructura de recerca que pot permetre l'estudi d'aspectes diversos del català modern; el primer producte lexicogràfic que n'ha sortit és el *Diccionari de freqüències* (3 vol. i 2 CD-ROM). També se n'han explotat les dades en l'elaboració del diccionari i de la gramàtica de l'IEC. La segona fase del projecte, la pròpiament lexicogràfica, en la qual hom ha començat a treballar i la duració de la qual és prevista en vuit anys, té com a objectiu l'elaboració d'un diccionari descriptiu de la llengua catalana moderna, entès d'antuvi com un diccionari electrònic, que eventualment donarà lloc a una publicació convencional, elaborat a partir del CTILC i d'una base de dades lexicogràfica, d'acord amb els criteris metodològics de la lexicografia moderna. Posteriorment, la Secció Filològica té prevista l'elaboració d'un nou diccionari normatiu, que hauria de basar-se en un coneixement més aprofundit del català escrit al llarg del període prefixat.

Endemés, l'equip del DCC ha participat en el projecte PAROLE (Preparatory Action for Linguistic Resources Organisation for Language Engineering) de la Unió Europea. L'objectiu d'aquest projecte era la constitució de recursos lingüístics per a diverses llengües de l'àmbit comunitari. Concretament, es va constituir un corpus de 20 milions d'ocurrències i un lèxic computacional de 20.000 mots, codificats morfològicament i sintàcticament. En aquests moments, el mateix equip participa en el projecte SIMPLE, també de la UE, el qual té l'objectiu de codificar semànticament el lèxic constituït en el marc de PAROLE.

b) L'Atlas Lingüístic del Domini Català (3a fase: 1999-2008). La idea d'aquest projecte fou llançada en la dècada dels cinquanta, el treball de camp es dugué a terme en els seixanta i els setanta, i a hores d'ara s'ha conclòs la transcripció i informatització de les dades aplegades. El projecte, codirigit per Joan Veny i Lídia Pons, presenta dues línies de recerca: l'elaboració de l'atles, pròpiament dit, a partir de l'explotació de la base de dades dialectològica, i l'edició d'uns etnotextos del català oriental i del català occidental, a partir de material enregistrat en el treball de camp. També és prevista la publicació de materials procedents de l'arxiu fotogràfic. La base de dades està formada per les respostes a un qüestionari de 2.452 preguntes que es va aplicar a informadors de 190 localitats de tot el domini lingüístic. Actualment consta de 469.623 registres, que corresponen a un total de 131.890 respostes diferents. L'arxiu fotogràfic està format per aproximadament 2.500 fotografies completament ordenades i classificades segons el nom de la localitat i el número de pregunta del qüestionari. N'ha aparegut ja el volum dedicat al qüestionari i el volum corresponent als etnotextos del català oriental, amb un document sonor

que aplega una selecció dels textos publicats. Actualment s'està treballant en la part introductòria i en la presentació cartogràfica dels primers tres-cents mapes.

Part dels materials d'aquest atlas ha servit per a l'elaboració de l'*Atlas linguarum Europae* en la seva part catalana (se n'han publicat sis fascicles), i també de l'*Atles linguistique roman*, del qual és a punt de sortir el segon volum. El senyor Joan Veny ha estat nomenat recentment president de l'*Atles linguistique roman*.

c) El Diccionari d'Antropònims Catalans, contribució catalana al projecte panromànic europeu Patronymica Romanica (PATROM), inicialment coordinat des de la Universitat de Trèveris i actualment des de la de Lovaina la Nova. Aquest projecte, dirigit per a l'àmbit català per A. M. Badia i Margarit, ja ha donat a llum el *Repertori d'antropònims catalans I (RAC I)*, a cura de Jordi Bolós i Josep Moran, i el *Corpus d'antropònims mallorquins del segle XIV*, de Joan Miralles.

d) El Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae, projecte dirigit fins fa ben poc pel senyor Joan Bastardas des del Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC), en la naixença del qual sota el patrocini de la Unió Acadèmica Internacional tingué, però, una intervenció decisiva l'IEC, per obra de Lluís Nicolau d'Olwer, i al qual contribueix anualment i modestament la Secció Filològica per un conveni entre el CSIC i l'IEC. El seu objectiu és l'estudi del llatí vulgar a la Catalunya dels segles IX, X i XI i l'emergència del romanç català. S'han publicat els fascicles que comprenen les lletres A-D, s'ha acomplert la informatització dels articles corresponents a la lletra F i s'està ultimant la de la lletra G. Aquesta obra és important no solament per al coneixement de la història lingüística del país, sinó també per al coneixement de la història de les institucions, els costums, la cultura, etc., més remots de les seves gents.

e) L'Observatori de Neologia és un projecte de la UPF dirigit per la senyora M. Teresa Cabré, al qual contribueix també la Secció Filològica. El seu objectiu és detectar i inventariar els neologismes emprats per mitjans de comunicació escrits en català. Tot i el seu caràcter descriptiu, la influència d'un projecte d'aquesta mena en l'establiment d'eventuals orientacions —o reorientacions— normatives futures no pot passar inadvertida a ningú. Recentment ha aparegut el *Diccionari de paraules noves*.

f) Treballs de Sociolingüística és un programa de recerca que s'ha centrat en el projecte *Tria de llengua, discurs i identitat entre joves de barris obrers de Barcelona*, el qual té dues fases. La primera o fase qualitativa ha consistit en una recerca etnogràfica en dos grups de joves de barris obrers de Barcelona. Deliberadament, hom ha triat grups de joves que no s'han constituït com a resultat de l'acció institucional —esplais, escola, etc.—, sinó que són grups espontàniament formats al carrer. Aquest és un dels seus aspectes innovadors en relació amb recerques anteriors. També en alguns aspectes metodològics és innovador. El treball de camp ens ha fornït tot d'informació sobre les varietats lingüístiques, els gèneres verbals, les veus i els

registres emprats per aquests grups — català, castellà, accent andalús, argot, etc. — i llur significació social en termes «èemics», és a dir, la significació que adquireixen en el context sociocultural en què són construïts, emprats, mantinguts i transformats pels membres d'aquests grups en llur interacció en les activitats de lleure. Hom s'ha centrat en les formes de construcció de la identitat de gènere mitjançant l'ús d'aquests recursos verbals en la interacció social. La segona fase, o fase quantitativa, ha consistit en l'elaboració d'un qüestionari i en la realització d'una enquesta a una mostra de cinc-cents joves barcelonins d'entre divuit i vint-i-cinc anys, amb independència de llur extracció de classe i ubicació urbana.

g) Treballs del Laboratori de Fonètica. Per acord de la Secció Filològica, el doctor Daniel Recasens dirigeix un projecte que té com a objectiu l'estudi de les característiques articulatòries i acústiques i de les tendències de canvi fonològic del català dialectal. La investigació en curs permetrà d'elaborar una fonologia experimental i històrica del català en el marc de les llengües romàniques, de proposar una millora del sistema de transcripció de sons aïllats i en contacte en aquesta llengua i d'aprofundir en els mecanismes de producció de sons i en la relació entre fonètica i fonologia.

Fins aquí, pel que fa als projectes normatius i de recerca. Quant a les activitats, són múltiples i diverses, i en sentireu a parlar al llarg de les sessions d'avui i demà. Ara voldria destacar-ne dues per la repercussió que han tingut en els darrers anys. D'una banda, les jornades que la Secció Filològica organitza cada any fora de la Ciutat Comtal, amb l'objectiu de difondre la seva activitat i de mantenir contactes estrets amb els estudiosos i les autoritats locals, i també amb la societat civil en general. Aquestes jornades, realitzades sempre amb la col·laboració i la participació de persones externes a la Secció, permeten als seus membres obtenir un coneixement de primera mà i sobre el terreny de la realitat lingüística i sociolingüística, i també dels interessos i neguits que es desvetllen entorn dels problemes de la llengua, normatius o no. D'altra banda, la participació activa en el programa de les Jornades Científiques de l'IEC. Com en altres iniciatives de la institució —per exemple, els debats en els plens de l'IEC—, la Secció Filològica en fou capdavantera i n'inicià la sèrie amb unes Jornades sobre el Llenguatge i el Cervell (1996) —les actes de les quals s'han publicat aquest 1999— i la continuà amb el Simposi Pompeu Fabra (1998). Enguany, la Secció ha volgut concentrar-se en aquesta iniciativa de les Jornades per a la Cooperació en l'Estandardització Lingüística, de caràcter diferent de les anteriors quant als continguts, l'orientació i els objectius.

2

La Secció Filològica

2.2

Les jornades territorials
de la Secció Filològica

